

טעם ההיתר להניק נולד לשמונה מפני הסכנה

בברייתא המובאת בגמרא במסכת יבמות (פ.) שנינו: בן שמונה [- תינוק שנולד לשמונה חודשים], הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה. וטעם הדין הוא משום שתינוק בן שמונה חדשים אינו יכול לחיות כי יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין [בשונה מיולדת לשבעה שיולדת למקוטעין, ולכן גם תינוק שנולד לששה חודשים ומחצה יכול לחיות].

ואת דבר ההיתר לשחות עליו ולהניקו מפני הסכנה, פירש רש"י (פ:): מפני הסכנה, סכנת שניהם, הבן והאם, שלא ירבה חלב הדיין ותיאנס ותמות.

והנה ברייתא זו מובאת גם בגמרא במסכת שבת (קלה.), ושם פירש רש"י (ד"ה מפני): מפני שחלב הרבה בדדיה ומביאה לידי חולי. ובהגהות הב"ח (בשבת וביבמות) ציין לסתירת דברי רש"י שבשבת הזכיר הסכנה רק ביחס לאמא, וביבמות הזכיר הסכנה אף ביחס לולד.

והתוספות בשבת (ד"ה מפני) ביאור הסכנה כמו שפירש"י מפני סכנת חלב כשיש הרבה בדיין. והוסיפו: ולא חיישינן שמא תלטל אותו. והיינו שמבארים התוספות את הצד לאסור שמחמת הוצרכה הברייתא לתלות את ההיתר להניקו מפני הסכנה - שהוא משום שהיה מקום לחשוש שמא תבוא לטלטל את הולד, והלא הוא כאבן שאסור לטלטלו.

והנה מלבד סתירת דברי רש"י תמהו עוד בספר ברך משה ובעוד אחרונים מהו שכתב רש"י שיש להתיר לאם להניק את בנה משום סכנת שניהם, הבן והאם, הלא הבן אינו בר קיימא והרי הוא כאבן ואסור לטלטלו - ומפני מה נתיר איסור שבת מחמת סכנת חייו. ועוד צ"ב אף אם יש טעם להתיר מפני סכנת הולד, לשם מה הוצרך רש"י להוסיף זאת, ומדוע לא סגי במה שיש סכנה לאם להתיר מחמת זה שתשחה עליו ותניקהו. ובפירוש רבינו אברהם מן ההר הביא פירוש רש"י 'סכנת שניהם', וכתב על כך: והעיקר סכנת האם. ולכאורה ביאור דבריו כנ"ל שאין טעם להתיר הנקתו כיון שהוא כאבן ואסור לטלטלו.

דעת הרמ"א שספק בן ח' מותר למולו בשבת ואסור לחלל עליו את השבת

ובשו"ע (יו"ד סימן רסו ס"א) כתב: מי שנולד בחודש השביעי, מלין אותו בשבת, אפילו אם לא גמרו שערו וצפרניו. אבל מי שנולד בחד השמיני אין מלין אותו בשבת, אא"כ גמרו שערו וצפרניו [- שאז תולים שהוא בן שבעה שהשתהה בבטן אמו כמבואר בגמרא ביבמות שם]. והוא הדין לספק בן שבעה ספק בן שמונה, שאין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו. והרמ"א הוסיף: ויש אומרים דמהלינן ליה, הואיל וספק בן שבעה הוא, אלא דאין מחללין עליו השבת בשאר דברים, וכן נראה לי עיקר [ושורש הנידון הוא בדברי הגמרא במסכת שבת (קלה.) ובמסקנת ההלכה שם].

והחתם סופר (יו"ד סימן רמז ד"ה ובתשובה) תמה על דעת הרמ"א, שמאחר ואין מחללים עליו את השבת בשאר דברים, כיצד מלים אותו ומביאים אותו לידי סכנה הרי לא נוכל לפקח עליו בשבת. וביותר אם ננטה מדעת הרמ"א ונאמר שמחללים עליו את השבת, אם כן יקשה להיפך כיצד מתירים אנו למולו בשבת ולא חוששים שעל ידי מילה זו נביא עצמו לחילול שבת. ולכן רצה החתם סופר שם ללנקוט שבאמת אין למול בן שמונה בשבת מטעם זה שיש לחוש שיבוא לידי סכנה.

ובתוך דבריו כתב החתם סופר שאין לומר שבאמת מלים אותו ואין חוששים שיבוא לידי סכנה, כי מאחר והוא בן שמונה לא חשו להחיותו, שכן בגמרא ביבמות מבואר שהאם מניקה את בנה שנולד לשמונה מפני הסכנה, ופירש רש"י שהוא מפני סכנת האם והולד - הרי מוכח שחשו להחיותו. [ועיקר דברי החת"ס שר"ל שכיון שהוא בן שמונה לא חשו להחיותו, צ"ב, שהרי הרמ"א עוסק בספק בן ז' ספק בן ח' ואם כן ודאי שיש לחוש להחיותו עכ"פ מחמת ספק בן ז' שבו, ובאמת החתם סופר העמיד את דבריו על 'בן שמונה', אבל כבר במהדו"ח העירו בהערה שדברי הרמ"א הם בספק בן ז' ספק בן ח'] ומבואר מדברי החת"ס שפירש כוונת רש"י שאכן אף שבן שמונה אינו חי מכל מקום חשו להחיותו.

ביאור דברי רש"י שהוסיף שמפני הסכנה כולל גם את סכנת הולד

והחתם סופר שם הוסיף וביאר את הטעם שהוצרך רש"י לפרש שמפני הסכנה היינו סכנת האם והולד, ולא פירש דהיינו סכנת האם לחוד, כי משום סכנת האם לבדה היו יכולים להמציא לה ולד אחר להניק, ולכן הוצרך רש"י לפרש שיש כאן גם סכנת הולד ולכן מניקתו. ויש להוסיף בביאור דברי החת"ס, על פי מה שכתבו התוספות שעיקר החשש הוא שמא תבוא לטלטלו, ואם כן לזה ודאי עדיף שנמציא לה ולד אחר ובכך לא תבוא לידי איסור זה - וע"כ שעיקר הטעם הוא משום סכנת הולד.

והתוספות בשבת שם הוסיפו והביאו את קושיית הרשב"א, מפני מה הוצרכה הברייתא לכך שיש חשש סכנה בדבר, הלא בלאו הכי אפילו אם לא היה כאן חשש סכנה אלא רק צער בעלמא נמי יש להתיר, שכן מפיס מורסא מותר משום צערא (שבת קז.). אף שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכן יש להתיר גם שתחלוב לעצמה בלא להניק את בנה, כיון שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה במקום צערא. וכיון שבמקום צערא מותרת אפילו מלאכה שאינה צריכה לגופה, כל שכן שאין לחוש לאיסור

פיקוח

נפש בנוולד

לשמונה

ובזמן הזה

יום חמישי כה אייר

יבמות דף פ

טלטול שהוא קל מאיסור מלאכה שאצל"ג. ועכ"פ לפי המבואר בתוספות שמותר לאשה לחלוב עצמה אף בלא להניק את בנה, כיון שהיא מלאכה שאצל"ג במקום צער - אם כן יש לומר כעין דברי החת"ס, שהוקשה לרש"י מפני מה התירו שתניק את בנה ולא חששו שמא תבוא לטלטלנו, והלא יכולה תחת זאת לחלוב עצמה כדין מלאכה שאצל"ג במקום צער - ולכן הוכרח רש"י לפרש שיש כאן גם סכנה לולד.

היתר פיקוח נפש בנולד לשמונה שאינו חי

ויש שרצה (ס' מנוחת אהרן) להביא ראיה מדברי רש"י לנידון האחרונים באדם מת שאפשר להחיותו, אם חשיב פיקוח נפש לענין שבת. ובקובץ הערות (סימן ט אות ח) הוכיח שאף בכה"ג חשוב פיקוח נפש מדברי התוספות שפירשו מה שנטמא אליהו לבן האשה השונמית כדי להחיותו, אף שהיה כהן, שהוא משום פיקוח נפש. והלא שם כבר מת הילד, ולא מצינו מצוה להחיות מתים. ורצה לומר שאף מדברי רש"י בסוגיין מבואר כסברא זו, שכן מבואר ברש"י שמפני סכנת בן שמונה מותר לחלל שבת, אף שבן שמונה אינו חי, ומוכח שהיתר פיקוח נפש בשבת אינו רק עבור אדם חי. וכתב ליישב לפי זה את הערת הב"ח בחילוק שבין דברי רש"י ביבמות לדברי רש"י בשבת, כי באמת רש"י הסתפק בדבר זה אם כה"ג חשיב פיקוח נפש כיון שאינו חי.

אמנם דבריו תמוהים וכמפורש בדברי הרמ"א ושאר הפוסקים שבן שמונה אין מחללין עליו את השבת, ואף בספק בן שבעה דעת הרמ"א שרק נימול אך שאר חילולי שבת אין מחללין עליו - ועל כרחך שיש לחלק טובא בין המקרים, בין אדם שמת וע"י שיחיה יתחייב במצוות, שאז נאמר בו היתר פיקוח נפש ובסברת הגמרא שמוטב לחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ובין נולד לשמונה שאינו חי והרי אינו מחויב כלל במצות ומאיזה טעם נתיר לחלל עליו שבת מפני פיקוח נפש.

פיקוח נפש בנולד לשמונה בזמנינו שיכול לחיות ע"י אינקובטור

והנה כבר דנו הפוסקים אם מחללים את השבת על פיקוח נפש של עוברים. והר"ן (יומא סופ"ח) הביא בזה דעת הבה"ג שמחללים עליו את השבת מטעם שמוטב לחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ואף שעכשיו אינו בכלל 'וחי בהם' ולא שימות בהם, מכל מקום מחללים עליו את השבת כדי להביאו לידי שמירת המצוות. ואילו לדעת הרמב"ן אין מחללים על העוברים, והיינו משום שעדיין אינם חיים ולא נאמר בהם היתר פיקוח נפש.

וכתב השבט הלוי (ח"ג יו"ד סימן קמא אות ב) לפי זה שהוא הדין לענין בן שמונה בזמן הזה, שאף מבואר בגמרא שהוא כאבן, אך הרי בזמן הזה אפשר ע"י אינקובטור להחיותו, נמצא שהוא אינו חי אך אפשר על ידי חילול שבת להביאו לחיים ולדעת הבה"ג מותר לחלל עליו את השבת, ואילו לדעת הרמב"ן לא - והכרעת הפוסקים כדעת הבה"ג להקל.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן קכג אות יט) דן אף הוא בכל זה, וכתב שם שקשה לעשות מעשה ולסמוך על הרופאים, כיון שמבואר בגמרא שנולד לשמונה הוא כאבן. ובשבט הלוי שם כתב על דבריו: ולדידי אין זה טענה לדינא, דזכי על הרופאים אנו סומכין בזה עד שנצרוך לדון אם נאמנים על דבר חמור כזה. הלא על מה שעיינו רואים אנו סומכים, וכי אפשר או מותר להעלים עין מאמת זה שכבר יצאו אלפי ילדים כאלה מכלי אינקובטור, והם חיים וגדלים איתנו. ואין זה מכחיש כלל להוראת הש"ס ופוסקים דאסור אפילו לטלטל - דודאי כיון דבימייהם לא היה תקוה לזה, ונידון מעיקרא לאבדן, ה"ה כאבן ואסור לפקח עליו ואפילו לטלטל, משא"כ בזמנינו דיש תקוה גדולה ושכיחא להביאו לתחיה - גם לפי יסודות הש"ס מותר וחיוב לפקח עליו ומותר לטלטלו.

דעת הגרשז"א שנולד במקום שאין אינקובטור הרי הוא כאבן אף בזמן הזה

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סוס"י לז; ח"ב סימן צו אות ה) כתב לחדש דהנה בזמנינו נולד לשמונה יכול לחיות על ידי הנחתו באינקובטור, והנה ודאי שבכה"ג מותר לחלל עליו את השבת. אלא שיש לדון באופן שנולד לשמונה מקום שאין אפשרות בשום אופן להחיותו על ידי אינקובטור, ויש לדעת איך לדון את דינו, כי יש לומר שכיון אפשר להחיותו, אם כן נשתנה דינו, והרי זה ככל אדם במצב של פיקוח נפש, שאף אם אין ביכולתו להצילו אלא לחיי שעה - מפקחין עליו את הגל ומחללין עליו את השבת. אמנם הגרשז"א רצה לומר שגם כיום שבן לשמונה אפשר להחיותו על ידי אינקובטור, מכל מקום באופן שאי אפשר להחיותו על ידי אינקובטור, לא נשתנה דינו מדין הגמרא והרי הוא כאבן ואין מחללים עליו את השבת.

ויש להבין דבריו, שהרי אם אכן בזמנינו מחמת האפשרות להחיותו ע"י אינקובטור השתנתה הגדרתו ואינו עוד כאבן, אם כן מדוע לא נחלל עליו את השבת גם כשאין אינקובטור בידינו. ואם ננקוט שהצלה ע"י אינקובטור אינה משנה את הגדרת נולד לשמונה, ועדיין אבן הוא, אם כן מדוע במקום שיש אינקובטור מותר לחלל עליו את השבת, הלא סוף סוף בהגדרתו הוא כאבן - אלא שאפשר ליתן בה חיים.

אמנם לפי מה שנתבאר יש לומר שגם כיום בן לשמונה מוגדר כאבן, ואפשרות ההצלה ע"י אינקובטור אינה נותנת לו שם 'חי'. אלא שמכל מקום באופן שיש בידינו אינקובטור ובידינו להחיותו מעבר לחיי שעה - הרי יש עלינו חובה לחלל עליו את השבת, מדין פיקוח נפש של אליהו, שנתחדש בדברי התוספות שאף שאינו חי מכל מקום כיון שע"י הצלתו יוכל לחיות ויתחייב במצות ממילא נאמר בו דין פיקוח נפש - וסברא זו שייכת גם בנולד לשמונה במקום שיש אינקובטור, שבדאי לכשיגדל יהיה חי לכל דבר ויתחייב בכל המצוות.

"וכי על

הרופאים

אנו סומכים

בזה, הלא

על מה

שעינינו

רואים אנו

סומכים,

וכי אפשר

או מותר

להעלים עין

מאמת זה

שכבר יצאו

אלפי ילדים

כאלה מכלי

אינקובטור"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!